

CLB-Handreiking: Hoe je lokaal armoede en schulden kan bestrijden



Stress, onzekerheid, niet mee kunnen doen: de gevolgen van armoede en schulden zijn vaak veel ingrijpender dan alleen financieel. De cijfers liegen er niet om. 42% van de huishoudens heeft in 2022 te maken gehad met één of meer betalingsproblemen en 14% van de Nederlanders staat maandelijks of altijd rood.¹ Meer dan 200.000 kinderen groeien op in armoede.² Groei je op in armoede, dan is de kans dat je later in dezelfde situatie terecht komt groter. Dat mogen we als sociaaldemocraten niet accepteren. In deze handreiking vind je handvatten om werk te maken van bestaanszekerheid in jouw gemeente.

Een belangrijke taak van gemeenten is om inwoners in een kwetsbare positie te ondersteunen. Gemeenten zijn verantwoordelijk voor het armoedebeleid, het voorkomen van problematische schulden en de schuldhulpverlening. Hoe je dat doet en voor wie is een politieke keuze. Wat kan je als lokale PvdA betekenen in de aanpak van schulden en armoede? Daarover lees je meer in deze handreiking.

¹ Nibud, [Geldproblemen in Nederland. Feiten en cijfers](#). Nibud onderzoekt eens per drie jaar hoe Nederlanders met hun geld omgaan. Het meest recente onderzoek is uit 2022, het volgende onderzoek wordt in 2025 gedaan.

² Armoedefonds, [Armoede in Nederland](#).

1. Inkomensondersteunende maatregelen

Wie niet in zijn levensonderhoud kan voorzien, heeft recht op bijstand van de overheid. Dat is vastgelegd in de grondwet.³ Er zijn verschillende vormen van inkomensondersteuning. Sommige regelingen zijn landelijk bepaald, bij andere regelingen hebben gemeenten de vrijheid hoe ze het vormgeven. Terwijl de ene gemeente een ruimhartig minimabeleid voert, bezuinigt de andere gemeente erop. De structurele ongelijkheid in onze samenleving, kun je bestrijden of vergroten met het lokale beleid.

Onderstaand gaan we verder in op de verschillende minimaregelingen. Daarbij maken we onderscheid tussen:

- Landelijke regelingen die door gemeenten worden uitgevoerd, zoals de algemene bijstand of de bijstand voor zelfstandigen (Bbz). De regels voor deze regelingen zijn landelijk bepaald, gemeenten hebben geen beleidsvrijheid en moeten de regelingen simpelweg uitvoeren;
- Regelingen die een wettelijke grondslag hebben in bijvoorbeeld de Participatiewet, maar waarbij gemeenten de regeling naar eigen inzicht verder kunnen invullen, zoals de bijzondere bijstand of de individuele inkomensvoet. Gemeenten bepalen bij dit soort regelingen zelf de hoogte van de regeling, de doelgroep etc.;
- Regelingen zonder wettelijke grondslag. Sommige gemeenten hebben bijvoorbeeld wel een meedoenregeling of collectieve zorgverzekering, andere gemeenten hebben dit niet. Gemeenten maken zelf de keuze of ze deze regelingen hebben.

1.1 Landelijke regelingen

Er zijn verschillende landelijke regelingen voor inkomensondersteuning. De voorwaarden zijn landelijk bepaald, maar de uitvoering ligt in handen van gemeenten. Gemeenten hebben niet de beleidsvrijheid om de regelingen naar eigen inzicht in te vullen. Ze voeren simpelweg de regelingen, zoals landelijk bepaald, uit.

Algemene bijstand

Voor inwoners die niet genoeg verdienen voor hun levensonderhoud en ook geen recht hebben op een andere uitkering of voorziening, bestaat de algemene bijstand. Het recht op bijstand is vastgelegd in de Participatiewet.⁴ De hoogte van de uitkering en de voorwaarden – bijvoorbeeld hoeveel vermogen iemand mag hebben – worden landelijk bepaald, de uitvoering is in handen van de gemeente. Inwoners kunnen bij de gemeente een bijstandsuitkering aanvragen, de gemeente controleert of de aanvrager aan de voorwaarden voldoet.⁵

Mensen die een bijstandsuitkering ontvangen, hebben verschillende verplichtingen, zoals de sollicitatieplicht. Daarnaast mogen gemeenten een tegenprestatie vragen. Dit zijn onbetaalde werkzaamheden die van nut zouden zijn voor de samenleving. De tegenprestatie werd in 2019 door de

³ Grondwet, [Artikel 20](#).

⁴ Participatiewet, [Hoofdstuk 3. Algemene bijstand](#).

⁵ Rijksoverheid, [Wanneer heb ik recht op algemene bijstand?](#).

toenmalige staatssecretaris van sociale zaken en werkgelegenheid, Tamara van Ark (VVD), verplicht gesteld.

De verplichte tegenprestatie kost gemeenten veel tijd en geld – bijvoorbeeld door te zoeken naar geschikte werkzaamheden voor de tegenprestatie – terwijl het mensen met een bijstandsuitkering nauwelijks iets oplevert. Werkgevers gebruiken de tegenprestatie als gratis arbeidskracht, waardoor er verdringing ontstaat. Mensen leren er doorgaans weinig en slechts een enkeling krijgt na de tegenprestatie een contract aangeboden.⁶ De tegenprestatie is een dwangmiddel en verplichting die juist niet bijdraagt aan het vinden van werk.

Bovendien is het een blijk van wantrouwen richting een kwetsbare groep mensen: het lijkt alsof alleen een dwangmiddel als de tegenprestatie deze groep in beweging kan krijgen, terwijl een groot deel van hen nuttig en waardevol werk als mantelzorger of in andere vrijwilligersfuncties verricht. Niet willen werken, zoals vaak gezegd wordt, is het probleem niet, nog niet kunnen wel. Persoonlijke en positieve begeleiding is hier van meer hulp dan de verplichte tegenprestatie. De verplichte tegenprestatie is contraproductief. Niet voor niets voeren verschillende gemeenten de verplichting niet uit⁷.

Kostendelersnorm

Bijstandsgerechtigden die met meerdere volwassenen in één huis wonen, worden gekort op hun uitkering. Dit is de kostendelersnorm. Achter de regel schuilt het idee dat mensen die samenwonen, hun woonkosten kunnen delen.

Voorheen gold de kostendelersnorm vanaf 21 jaar. Daardoor zagen ouders zich soms genoodzaakt om hun volwassen kinderen het huis uit te sturen. Een korting op de uitkering konden ze zich simpelweg niet veroorloven. Jongeren verlieten het ouderlijk huis en lieten zich uitschrijven uit de basisregistratie persoonsgegevens, met bestemming onbekend. Vanaf 2023 geldt de kostendelersnorm vanaf 27 jaar.⁸ Een grote verbetering.

Een volgende verbeterstap is wat de PvdA betreft het geheel afschaffen van de kostendelersnorm. De norm weerhoudt mensen er nu van om samen te gaan wonen of hun woning te delen, omdat dit direct financiële gevolgen heeft.

Zoekperiode voor jongeren niet toepassen

In de Participatiewet is vastgelegd dat als jongeren tot 27 jaar een bijstandsuitkering aanvragen, de gemeente vier weken moet wachten met het in behandeling nemen van de aanvraag.⁹ Vervolgens kan het nog een aantal weken duren tot de jongere de bijstandsuitkering daadwerkelijk op de rekening heeft staan. De aanname hierachter is dat het jongeren moet lukken om in vier weken een opleiding of baan te vinden en dat de wachttijd jongeren stimuleert om naar betaald werk te zoeken.

Een aanname die jongeren met weinig kansen op de arbeidsmarkt benadeelt. Een schuld is zo gemaakt, want de huur, boodschappen en zorgverzekering moeten gewoon betaald worden. Daarom zijn er

⁶ Binnenlands Bestuur, [Gekleineerd door de Participatiewet](#).

⁷ NOS, [SCP-directeur: verplichte tegenprestatie haalt mensen niet uit bijstand](#).

⁸ Binnenlands Bestuur, [Kostendelersnorm gewijzigd per 1 januari 2023](#) en VNG, [Wetswijziging kostendelersnorm stap in de goede richting](#).

⁹ Rijksoverheid, [Participatiewet](#) en [Welke regels gelden er voor bijstand voor jongeren tot 27 jaar?](#).

verschillende gemeenten, zoals Utrecht, Arnhem en Tynaarlo, die andere keuzes maken, de zoekperiode niet toepassen en jongeren zo wél vooruit helpen.¹⁰

Er is een wijziging van de Participatiewet in voorbereiding waarmee gemeenten de wettelijke mogelijkheid krijgen om de zoekperiode niet toe te passen. Naar verwachting treedt de gewijzigde Participatiewet per 1 januari 2025 in werking.¹¹

Giftenregeling

Mensen met een bijstandsuitkering, mogen maar beperkt giften – zoals boodschappen of cadeaus – ontvangen. Gemeenten stellen zelf vast welk bedrag aan giften inwoners mogen ontvangen. Komen de giften boven die grens uit, dan worden ze afgetrokken van de bijstandsuitkering. De landelijke richtlijn voor giften is €1.200 per jaar, maar er zijn ook gemeenten die de grens op €1.800 hebben gelegd. Zo creëer je iets meer financiële lucht voor inwoners met een uitkering. Wil je de giftenregeling in jouw gemeente verruimen? Dan kun je hiervoor voorbeeldmotie 1 gebruiken.

Bijverdienbeloning

Voor inwoners kan het spannend zijn om de stap vanuit de bijstand naar werk te maken. Daarom begon de gemeente Arnhem in 2023 een proef met de bijverdienbeloning. Dit experiment loopt tot juli 2025. Inwoners met een bijstandsuitkering die parttime gaan werken, mogen door deze proef maximaal €1.200 in zes maanden verdienen zonder dat dit gevolgen heeft voor de uitkering, toeslagen of belasting.¹²

Inwoners hoeven zich niet aan te melden voor de proef. De bijverdienbeloning wordt automatisch toegekend als inwoners een loonstrook bij de gemeente inleveren. De bijverdienbeloning wordt twee keer per jaar uitbetaald.

Bijstand voor zelfstandigen (Bbz)

Zelfstandig ondernemers die (tijdelijk) weinig inkomen hebben, kunnen in sommige gevallen een Bbz-uitkering aanvragen bij de gemeente. Er zijn verschillende situaties waarin iemand een aanvraag voor een Bbz-uitkering kan doen:

- Pre-starters: inwoners die zich vanuit de bijstand oriënteren om als zzp'er aan de slag te gaan, kunnen met de gemeente een voorbereidingsperiode afspreken. In die periode hebben zij geen sollicitatieplicht en houden ze recht op de uitkering. Gemeenten kunnen zelf bepalen om eventueel extra scholing of begeleiding aan te bieden bij het opzetten van de onderneming;
- Startende ondernemers: wie vanuit de bijstand zzp'er wil worden, moet eerst een ondernemingsplan schrijven. Blijkt uit het ondernemingsplan dat het om een levensvatbaar bedrijf gaat en voldoet de starter aan de voorwaarden, dan kan de gemeente bepalen dat hij/zij voor een bepaalde periode een uitkering behoudt en/of een bedrijfskrediet krijgt;

¹⁰ Lokaal Bestuur, artikel van 28 april 2023 [Gemeenten slopen zelf alvast het wantrouwen uit de Participatiewet](#).

¹¹ Overheid.nl, [Wijziging van de Participatiewet in verband met het op onderdelen in balans brengen van de wet tussen bestaanszekerheid, re-integratie en handhaving](#).

¹² Gemeente Arnhem, [Bijverdienbeloning: verdien extra geld met parttime werk naast uw uitkering](#).

- Gevestigde ondernemers: heeft een zzp'er met een bestaande onderneming tijdelijke financiële problemen, dan kan er vanuit de Bbz aanspraak gemaakt worden op een periodieke uitkering en/of bedrijfskrediet, mits het bedrijf levensvatbaar is;
- Oudere zelfstandigen: zzp'ers, die in de afbouwfase van hun bedrijf zitten, kunnen via de Bbz het inkomen aanvullen tot bijstandsniveau.

De Bbz wordt uitgevoerd door de gemeente. De gemeente controleert of de aanvrager recht heeft op de uitkering en wat de hoogte is. Gemeenten kunnen daarnaast extra ondersteuning bieden, bijvoorbeeld voor het opstarten of juist bij het beëindigen van het bedrijf.¹³

IAOW-uitkering

Een IOAW-uitkering (Inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte werkloze werknemers) is een speciale bijstandsuitkering voor 50-plussers. Wie geboren is voor 1 januari 1965¹⁴ en na het vijftigste levensjaar werkloos is geworden kan soms na de WW- of WGA-uitkering een IOAW-uitkering krijgen. De uitkering is een aanvulling op het (gezins)inkomen tot bijstandsniveau. Het inkomen van de partner wordt verrekend met de uitkering. Daarnaast is de kostendelersnorm van toepassing.

Het verschil met de gewone bijstandsuitkering is dat het vermogen en eigen huis buiten beschouwing worden gehouden. Ook een eenmalige ontslagvergoeding wordt niet meegeteld, evenals een onkostenvergoeding uit vrijwilligerswerk.¹⁵

Naast de leeftijdseis en de eis dat iemand na de vijftigste verjaardag werkloos is geworden, moet de aanvrager ook aan ten minste één van de aanvullende voorwaarden voldoen, die door de Rijksoverheid zijn bepaald. De aanvullende voorwaarden vind je [hier](#). De IOAW-uitkering wordt aangevraagd bij de gemeente, die vervolgens controleert of de aanvrager aan de eisen voldoet en beslist of die de uitkering krijgt.¹⁶

IOAZ-uitkering

Voor oudere zelfstandigen die erover denken om te stoppen als ondernemer, omdat het bedrijf te weinig oplevert om van te leven, bestaat de IOAZ-uitkering (Inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte gewezen zelfstandigen). De uitkering is voor zzp'ers die ouder dan 55 jaar zijn, maar nog niet de AOW-leeftijd hebben bereikt.

Na aanvraag van de uitkering moet het bedrijf binnen achttien maanden opgeheven worden. Vanaf dat moment hebben de ondernemers recht op de uitkering. Naast de leeftijdseis zijn er nog meer aanvullende voorwaarden voor de IOAZ. Deze lees je [hier](#). De uitkering kan worden aangevraagd bij de gemeente, die onderzoekt of aan de voorwaarden wordt voldaan.

¹³ Rijksoverheid, [Regels bijstand voor zelfstandigen \(Bbz\)](#).

¹⁴ De IOAW wordt sinds 1 januari 2015 langzaam afgebouwd, daarom kunnen mensen geboren ná 1 januari 1965 de uitkering niet meer aanvragen.

¹⁵ Hoe hoog de onkostenvergoeding uit vrijwilligerswerk mag zijn, wordt elk jaar opnieuw door het Rijk vastgesteld. In 2023 ging het om maximaal €1900,-.

¹⁶ Rijksoverheid, [Wanneer kom ik in aanmerking voor een IOAW-uitkering?](#).

Bij een IOAZ-uitkering wordt een eigen vermogen, in dit geval inclusief een eigen huis, tot een bedrag van € 167.116 niet meegerekend.¹⁷ Het vermogen dat iemand boven dit bedrag heeft, wordt in mindering gebracht op de uitkering en ook de kostendelersnorm geldt bij deze uitkering.¹⁸

1.2 Wettelijke regelingen met beleidsvrijheid voor gemeenten

Naast de landelijke regelingen, zijn er inkomensondersteunende maatregelen waarvan gemeenten zelf de voorwaarden mogen bepalen, bijvoorbeeld de hoogte van de regeling, de doelgroep of hoe lang iemand al een lager inkomen moet hebben om in aanmerking te kunnen komen voor de regeling.

Bijzondere bijstand

Bijzondere bijstand is een vergoeding voor bijzondere kosten die niet via andere regelingen vergoed worden. Denk bijvoorbeeld aan een babyuitzet, een verhuizing, een operatie of een nieuwe koelkast. De uitgaven moeten noodzakelijk zijn en kunnen niet worden betaald uit het eigen inkomen of vermogen.¹⁹

Wat de voorwaarden zijn om in aanmerking te komen voor bijzondere bijstand, bepaalt de gemeente. De gemeente kan bepalen:

- Tot welk inkomen een inwoner recht heeft op bijzondere bijstand;
- Hoeveel vermogen een aanvrager mag hebben;
- Of de bijzondere bijstand een gift of een lening is;
- Of er een eigen bijdrage is, bijvoorbeeld een bepaald percentage van het totale bedrag of een drempelbedrag.

Doordat de gemeente al deze voorwaarden kan stellen, verschilt het sterk van gemeente tot gemeente of iemand al dan niet een beroep kan doen op de bijzondere bijstand. Dat leidt tot grote verschillen in de bestaanszekerheid van inwoners in verschillende gemeenten. Wil je daar meer over weten? In 2023 deed het CLB onderzoek naar de minimaregelingen in de gemeenten: [*Grote verschillen in minimaregelingen tussen gemeente niet uitlegbaar en al helemaal niet verdedigbaar*](#). Van het onderzoek maakten we een [*samenvatting met concrete aanbevelingen*](#) waar je direct mee aan de slag kunt in jouw gemeente.

Individuele inkomenstoelage

Wie langere tijd een laag inkomen heeft, hierin geen verbetering verwacht, ten minste 21 jaar is en niet ouder dan de pensioengerechtigde leeftijd, kan in sommige gevallen aanspraak maken op individuele inkomenstoelage (IIT). Dit is een jaarlijkse toeslag als aanvulling op het inkomen. De gemeente verleent de toeslag.²⁰

Net als bij de bijzondere bijstand bepaalt de gemeente aan welke voorwaarden een inwoner moet voldoen om in aanmerking te kunnen komen voor de individuele inkomenstoelage. De gemeente bepaalt:

¹⁷ Dit is de vermogensnorm voor 2023. Het bedrag wordt jaarlijks geïndexeerd.

¹⁸ Rijksoverheid, [*Kom ik in aanmerking voor een IOAZ-uitkering?*](#).

¹⁹ Participatiewet, [*Artikel 35. Individuele en categoriale bijzondere bijstand*](#).

²⁰ Participatiewet, [*Artikel 36. Individuele inkomenstoelage*](#).

- Vanaf welke leeftijd inwoners een beroep kunnen doen op de IIT. In de Participatiewet is 21 jaar als leeftijd vastgelegd, in een enkel geval wijken gemeenten hier vanaf door de grens te verhogen naar 23 jaar. Afwijken van de wet met een verslechtering tot gevolg mag echter niet;
- Hoe lang iemand een laag inkomen moet hebben voordat voor het eerst de IIT aangevraagd kan worden. In sommige gemeenten is dit wel drie tot vijf jaar, terwijl het in andere gemeenten al na één of twee jaar aangevraagd kan worden;
- Wat de hoogte is van de IIT. Vaak wordt er met verschillende bedragen gewerkt. Een alleenstaande krijgt doorgaans een lager bedrag dan een stel. Een echtpaar of alleenstaande met kinderen krijgt juist een hoger bedrag.

Ook bij de IIT zijn grote verschillen tussen gemeenten. Waar je in de ene gemeente met een inkomen tot 130% van het sociaal minimum na drie jaar recht hebt op de individuele inkomensvoorslag, kan het zijn dat je in de andere gemeente vijf jaar moet wachten en dat een laag inkomen daar niet aangemerkt wordt als 130% van het sociaal minimum, maar 100% of 110%. Ook de hoogte van de IIT loopt ver uiteen: [van €100 per jaar in de ene gemeente tot €600 in de andere](#).

Studietoelage

Studenten die door een medische beperking niet tot nauwelijks kunnen werken, kunnen in aanmerking komen voor individuele studietoelage.²¹ Het Rijk bepaalt de minimale hoogte van de studietoelage, maar het staat gemeenten vrij een hoger bedrag uit te keren.²² Daarom kan de hoogte van de studietoelage per gemeente verschillen. Vermogen wordt niet meegenomen in de beslissing of iemand al dan niet voor de studietoelage in aanmerking komt.

Kwijtschelden van gemeentelijke belastingen en betalingsregelingen

Gemeenten innen verschillende belastingen en heffingen, zoals de rioolheffing, afvalstoffenheffing, OZB en hondenbelasting. Als inwoners de belastingen niet kunnen betalen, kan de gemeente deze kwijtschelden.²³

Bij het kwijtschelden van belastingen moeten gemeenten rekening houden met de landelijke regels voor kwijtschelding uit de [Leidraad Invordering](#) en de [Uitvoeringsregeling Invorderingswet](#). Gemeenten kunnen op twee punten van de leidraad invordering afwijken:

- Ze mogen uitgaan van hogere kosten van bestaan (kosten als huur, hypotheek, voeding, kleding en medicijnen). Dit [normbedrag voor bestaanskosten](#) wordt door het Rijk elk jaar per 1 januari opnieuw vastgesteld. Het normbedrag in 2024 is bijvoorbeeld €1.834 voor een echtpaar ouder dan 21 jaar, maar jonger dan de AOW-leeftijd. In de landelijke regels wordt echter niet uitgegaan van dit volledige bedrag, maar van 90% daarvan: €1.651. Het Rijk gaat dus uit van lagere bestaanskosten, waardoor – als gemeenten de lijn van het Rijk volgen – inwoners minder snel voor kwijtschelding in aanmerking komen. Gemeenten kunnen ervoor kiezen om wél voor het volledige bedrag voor de kosten van bestaan uit te gaan en een zogenaamde kwijtscheldingsnorm van 100% te hanteren.

²¹ Participatiewet, [Artikel 36b. Studietoelage](#).

²² Rijksoverheid, [Hoe hoog is de studietoelage voor studenten met een medische beperking?](#).

²³ Rijksoverheid, [Wanneer kom ik in aanmerking voor kwijtschelding van gemeentelijke belastingen?](#).

- De gemeente mag kwijtschelding verlenen aan kleine ondernemers. Dit mag alleen voor gemeentelijke belastingen die geen relatie met de onderneming hebben.

Meestal stellen gemeenten een eigen leidraad of verordening op, waarin is vastgelegd voor welke gemeentelijke belastingen en heffingen kwijtschelding mogelijk is, welk percentage wordt gehanteerd voor de kosten van bestaan en wat de vermogensgrens is.

Inwoners die onder het normbedrag zitten voor de kosten van bestaan, komen in aanmerking voor kwijtschelding. Het is een ingewikkelde berekening, waarbij gekeken wordt naar het inkomen, het vermogen, wat de woonkosten zijn en of er belasting- of toeslagschulden zijn.²⁴

Verhoogde vermogensgrens kwijtschelding

Sinds 2022 heeft de gemeenteraad de mogelijkheid om een ruimere vermogensnorm te bepalen voor kwijtschelding. De raad kan ervoor kiezen om het normbedrag met €2000 te verhogen, naar ongeveer €3775 voor alleenstaanden en €4350 voor een echtpaar.²⁵ Zo kunnen inwoners een iets grotere buffer behouden om eventuele tegenslagen, zoals een kapotte fiets of een hoge energierekening, op te vangen. Uit [onderzoek van de NOS](#) uit januari 2023 bleek dat een meerderheid van de gemeenten nog geen gebruik maakt van deze mogelijkheid.

Wil je in jouw gemeente het normbedrag voor de kwijtschelding van gemeentelijke belastingen verhogen? Dan kan je hiervoor gebruik maken van voorbeeldmotie 2.

PvdA en GroenLinks Utrecht wilden de vermogensnorm om in aanmerking te komen voor kwijtschelding van gemeentelijke belastingen nog verder verhogen. De partijen dienden een initiatiefvoorstel in om de grenzen gelijk te trekken met de vermogensnorm voor de bijstand zoals vastgelegd in de Participatiewet. Het initiatiefvoorstel vind je [hier](#). Een meerderheid van de gemeenteraad was voor, maar de regering zette een streep door het besluit van de gemeenteraad, omdat ze vindt dat dit in strijd is met het recht en het algemeen belang.²⁶

Wellicht dat Utrecht en andere gemeenten tóch de mogelijkheid krijgen de vermogensgrens voor kwijtschelding van gemeentelijke belastingen gelijk te trekken met de vermogensgrens uit de Participatiewet. Inmiddels is er in de Tweede Kamer een [motie](#) aangenomen, ingediend door GL-PvdA Kamerlid **Mohammed Mohandis**, om gemeenten op dit punt beleidsvrijheid te geven.²⁷

Automatische kwijtschelding

Gemeenten kunnen ervoor kiezen om automatische kwijtschelding te verlenen. Als het inkomen van een inwoner niet verandert, hoeft deze de daaropvolgende jaren geen belastingen en heffingen te betalen. Automatische kwijtschelding scheelt inwoners een hoop stress en gedoe, doordat ze niet elk jaar hoeven te bewijzen dat ze nog steeds voor kwijtschelding in aanmerking komen. Daarnaast scheelt het de gemeente uitvoeringscapaciteit.

²⁴ VNG, [Invordering en kwijtschelding](#).

²⁵ VNG, [Mogelijkheid ruimere vermogensnorm bij kwijtschelding](#).

²⁶ Binnenlands Bestuur, [Regering vernietigt besluit gemeenteraad Utrecht](#).

²⁷ De Volkskrant, 23-04-2024, [Tweede Kamer wil kwijtschelding van gemeentelijke belastingen uitbreiden](#).

Kwijtschelding voor kleine zelfstandigen

De gemeente bepaalt of kleine zelfstandigen ook in aanmerking komen voor kwijtschelding van gemeentelijke belastingen en heffingen. Niet elke gemeente maakt van deze mogelijkheid gebruik. Als de gemeente dit wel doet, is kwijtschelding alleen mogelijk voor gemeentelijke belastingen die geen relatie hebben met de onderneming of het beroep dat de kleine zelfstandige uitoefent.

1.3 Andere gemeentelijke regelingen

Naast de regelingen uit de voorgaande paragrafen die een wettelijke basis hebben, kunnen gemeenten nog meer miniregelingen hebben of steun geven aan instanties die inwoners met een minimum inkomen helpen, zoals de voedselbank. Lang niet alle gemeenten hebben (al) deze regelingen. Bovendien is onderstaande opsomming niet uitputtend.

Collectieve zorgverzekering of bijdrage in de zorgkosten

Een grote groep mensen heeft moeite om zorgkosten en het eigen risico te betalen. Dat leidt tot zorgmijdend gedrag. In sommige gemeenten kunnen inwoners met een laag inkomen meedoen aan de collectieve (aanvullende) zorgverzekering. De gemeente maakt hierover afspraken met een zorgverzekeraar. Doorgaans geeft de verzekeraar een korting en betaalt de gemeente (deels mee aan) de premie. Vaak is het mogelijk het eigen risico mee te verzekeren. Hoe de zorgverzekering er uit ziet en wat de voorwaarden zijn, verschilt per gemeente. Vaak zijn de premies voor de collectieve zorgverzekeringen erg hoog, waardoor het maar zeer de vraag is of de collectieve zorgverzekering daadwerkelijk aantrekkelijk is voor inwoners met een minimum inkomen.²⁸

Er zijn ook gemeenten, zonder collectieve zorgverzekering, die op een andere manier bijdragen aan zorgkosten van minima. Bijvoorbeeld door een deel van het eigen risico te vergoeden.

Regelingen voor sport en cultuur

Meedoen aan sport, cultuur en muziek is belangrijk. Het maakt de wereld van inwoners groter en zorgt voor sociale contacten. Voor kinderen is het belangrijk voor hun ontwikkeling. Veel gemeenten kennen regelingen voor sport en cultuur voor inwoners met een laag inkomen. Hoe de regeling genoemd wordt, verschilt: participatieregeling, meedoenregeling, activatieregeling en nog veel meer termen.

Ook verschilt het hoe de regeling werkt. In sommige gemeenten is er een stadspas waar een tegoed op staat waarmee je bij bepaalde verenigingen en organisaties kunt sporten of cursussen kunt volgen. In andere gemeenten krijgen inwoners direct een bedrag op hun rekening gestort en in weer andere gemeenten moeten inwoners de kosten voorschieten en kunnen ze deze vervolgens declareren. Bovendien verschilt de hoogte van de regeling fors van gemeente tot gemeente, net als de doelgroep (tot welk inkomen en vermogen kom je in aanmerking).

Veel gemeenten werken samen met het [Jeugdfonds Sport & Cultuur](#), [Stichting Leergeld](#) en het [Volwassenenfonds Sport & Cultuur](#). Zij voeren de regelingen voor sport en cultuur uit voor de gemeente. Soms hebben gemeenten zowel een eigen gemeentelijke regeling voor sport en cultuur én zijn ze aangesloten bij (een van) de fondsen.

²⁸ Binnenlands Bestuur, [Grote verschillen gemeentepolissen voor minima](#).

Schoolkosten

Schoolkosten kunnen snel hoog oplopen, door een verplichte laptop of andere leermiddelen, een schooltas, schoolkamp, fiets of een computer. Er zijn gemeenten die speciaal voor schoolkosten een vergoedingsregeling of kortingsregeling hebben. Sommige gemeenten hebben geen eigen regeling, maar zijn aangesloten bij [Stichting Leergeld](#), die helpt met kosten voor onderwijs, sport, cultuur en welzijn. Scholen kunnen zich aanmelden bij het [Jeugdeducatiefonds](#). Dit fonds ondersteunt scholen met leermiddelen, gezonde voeding, begeleiding etc. voor kinderen die dit nodig hebben.

In sommige gemeenten worden alle regelingen voor kinderen, dus zowel de schoolkostenregeling, als de regelingen voor sport en cultuur en eventuele andere regelingen, gevat onder de noemer van het kindpakket.

Voedselbank

Bijna alle gemeenten hebben wel een voedselbank. Bij de Vereniging van Nederlandse Voedselbanken zijn 173 voedselbanken aangesloten, die hun voedselpakketten via meer dan 500 uitdeelpunten verspreiden. Wekelijks worden er zo'n 120.000 mensen geholpen met voedselhulp.²⁹

De voedselbank helpt mensen die tijdelijk niet in hun eigen levensonderhoud kunnen voorzien. Of iemand in aanmerking komt voor hulp, hangt af van hoeveel geld die persoon maandelijks overhoudt voor eten en drinken. Alle inkomsten worden opgeteld en de vaste lasten worden daar vanaf getrokken. Blijft er een te laag [normbedrag](#) over? Dan kan iemand een beroep doen op de voedselbank.

Zo'n 80% van de voedselbanken krijgt ondersteuning van de gemeente. In de ene gemeente is dit in de vorm van een subsidie of tegemoetkoming voor de huisvestingslasten.³⁰ Soms verloopt de beoordeling of iemand recht heeft op voedselhulp via de gemeente, in andere gevallen kan een inwoner direct zelf de aanvraag voor voedselhulp doen bij de voedselbank.

Dress for Succes

Tijdens een sollicitatiegesprek wil je graag goed voor de dag komen. Daarom werd in 2001 *Dress for Succes* opgericht. Deze organisatie helpt werkzoekenden aan een passende outfit voor hun sollicitatie. Inmiddels zijn er negen *Dress for Succes*-winkels in Nederland. Gemeenten zijn een belangrijke partner van de organisatie, onder andere als doorverwijzer vanuit re-integratietrajecten, maar ook door de subsidies, die ze aan de verschillende vestigingen geven.³¹

Andere gemeentelijke regelingen

De meeste gemeenten kennen bovenstaande regelingen wel in enige vorm. Uitgebreid, dan wel minder uitgebreid. Voor een grotere of kleinere doelgroep. Daarnaast zijn er nog tal van andere regelingen. Onderstaand tref je een – niet uitputtende – opsomming van regelingen die sommige gemeenten hebben voor inwoners met een minimum inkomen:

- Identiteitskaart gratis of met korting;

²⁹ Voedselbanken.nl, [Jaarverslag 2022](#).

³⁰ Voedselbanken.nl, [Feiten en Cijfers](#).

³¹ Dress for Succes, <https://www.dressforsuccess.nl/>.

- Witgoedregeling: inwoners met een laag inkomen kunnen hun oude witgoed omruilen voor een energiezuiniger apparaat. Goed voor het milieu en voor de energierekening;
- Gratis menstruatieproducten;
- Gratis of met korting met het OV;
- Scholingsvouchers om (een deel van) een opleiding te betalen;
- Tegemoetkoming of volledige vergoeding dierenartskosten;
- Vergoeding eigen bijdrage kinderopvang;
- Onkostenvergoeding voor een (preventieve) gezondheids cursus (afvallen, stoppen met roken etc.);
- Korting op pedicure/voetverzorging;
- Goedkope warme maaltijden voor AOW'ers met een minimum inkomen;
- AOW tegoed: een soort individuele inkomenstoeslag voor AOW'ers;
- Stichting Urgente Noden (SUN) voorziet in financiële noodhulp, bijvoorbeeld met een gift of renteloze lening. Dit wordt verstrekt als er geen voorliggende voorziening is of wanneer er niet tijdig of slechts gedeeltelijk een beroep gedaan kan worden op de voorliggende voorziening. Inmiddels zijn zo'n 100 gemeenten aangesloten bij SUN;³²
- In 2022 en 2023 was er een energietoeslag voor huishoudens met een inkomen tot 120%. Sommige gemeenten keerden de toeslag ook aan huishoudens met een hoger inkomen uit. De energietoeslag is er niet meer, terwijl de energiekosten voor sommige mensen nog steeds te hoog zijn. Sommige gemeenten hebben energiecoaches en energieboxen om de woning te verduurzamen en de energierekening omlaag te brengen. Daarnaast is er het landelijke '[Tijdelijk Noodfonds Energie](#)' voor huishoudens met een inkomen tot 200% van het sociaal minimum en een energierekening die hoger is dan 8 tot 10% van het bruto-inkomen.³³

1.4 Armoedeval voorkomen

Wie uit de bijstand weer aan het werk gaat of wie meer wil werken, gaat er paradoxaal genoeg niet altijd op vooruit. Het inkomen stijgt, maar daardoor neemt het recht op – zowel landelijke als gemeentelijke – inkomensondersteunende voorzieningen af, waardoor er onder de streep soms minder over blijft. Dit fenomeen noem je de armoedeval.³⁴ Het risico voor de armoedeval is het grootste bij gezinnen en alleenstaande ouders met schoolgaande kinderen, die de beschikbare regelingen maximaal benutten.³⁵

Hogere inkomensgrenzen voor minimaregelingen en geleidelijk afschalen

Om ervoor te zorgen dat weer aan het werk gaan vanuit de bijstand loont, is het verstandig om de inkomensgrenzen van het gemeentelijk minimabeleid niet gelijk te laten lopen met de bijstandsgrens, maar er een hogere grens te kiezen, bijvoorbeeld 110%, 120% of 130%. Een sluitende oplossing is dit echter niet. Je voorkomt er een armoedeval mee voor mensen die uit de bijstand komen, maar inwoners die vervolgens meer dan 110%, 120% of 130% gaan verdienen, kunnen alsnog te maken krijgen met een armoedeval.

³² Stichting Urgente Noden, [Over SUN Nederland](#) en [Vind een noodhulpbureau](#).

³³ Rijksoverheid, [Hoe krijg ik geld terug van mijn energierekening uit het Tijdelijk Noodfonds Energie?](#).

³⁴ Nationale Ombudsman, [Sociale minima in de knel](#).

³⁵ Stimulansz, [Samenspel landelijk en gemeentelijk inkomensbeleid: een onderzoek naar de armoedeval](#).

Een mogelijke oplossing om de armoedeval van deze inwoners af te vlakken, is door de minimaregelingen geleidelijk af te schalen en de hoogte van de ontvangen tegemoetkomingen afhankelijk te maken van het inkomen. Naarmate iemand meer verdient, wordt het bedrag van de tegemoetkoming lager, waardoor het verschil niet heel groot is als een inwoners boven de inkomensgrens komt. Zaligmakend is deze methode echter niet. In de praktijk leidt dit tot ingewikkelde toegang tot de regelingen en een hele ingewikkelde uitvoering.

Niet gebruik tegengaan

Een andere manier om een armoedeval te voorkomen, is *niet gebruik* tegengaan. Een gemeente kan nog zoveel minimaregelingen hebben, als de inwoners er geen gebruik van maken, heb je niets aan de regelingen. Zorg er dus voor dat inwoners bekend zijn met alle regelingen en er daadwerkelijk gebruik van maken. Daarnaast helpt het om regelingen zoveel mogelijk automatisch toe te kennen en als dit niet mogelijk is, inwoners in ieder geval proactief te benaderen. Als een inwoner bijvoorbeeld in beeld is bij de gemeente en gebruik maakt van één regeling, kan de gemeente de inwoner ook op andere regelingen wijzen en deze automatisch toekennen als blijkt dat de inwoner hiervoor in aanmerking komt.

De gemeente Arnhem doet dit met de individuele inkomensvoorslag. De gemeente stuurt vooraf ingevulde formulieren naar inwoners die recht hebben op de toeslag. In de eerste maand waarin de gemeente dit deed, leidde het er al toe dat 60% van de niet-gebruikers die recht had op de toeslag, deze wél aanvraagde.

Inkomen garanderen

PvdA-wethouder **Marianne Poelman** heeft er in Súdwest-Fryslân voor gezorgd dat inwoners die weer aan het werk gaan, er qua inkomen niet op achteruit gaan. Voor ze beginnen met werken, wordt er een nulmeting gedaan waarmee alle inkomsten op een rijtje worden gezet. Na een jaar volgt een nieuwe meting. Alles wat een inwoner aan inkomen erbij is ingeschoten, vult de gemeente aan.³⁶

2. Schulden voorkomen en verhelpen

Gemiddeld duurt het drie tot vijf jaar voordat mensen met geldproblemen hulp zoeken. Kleine betalingsachterstanden kunnen in die tijd opgelopen zijn tot problematische schulden. Er is een belangrijke rol weggelegd voor gemeenten in het voorkomen en verhelpen van schulden.

Gemeenten zijn sinds de inwerkingtreding van de Wet gemeentelijke schuldhulpverlening (Wgs) in 2012 verantwoordelijk voor schuldhulpverlening. De wet geeft een breed kader, waarbinnen gemeenten eigen beleid kunnen vormgeven om inwoners met schulden te helpen.³⁷ In 2021 is de Wgs gewijzigd, waardoor gemeenten nog meer mogelijkheden hebben om inwoners te ondersteunen.³⁸

2.1 Vroegsignalering

Voorkomen is beter dan genezen. Daarom wil de PvdA volop inzetten op schuldpreventie en vroegsignalering, zodat mensen met schulden eerder in beeld komen bij de gemeente en de schulden

³⁶ Lokaal Bestuur, artikel van 28 april 2023 [Gemeenten slopen zelf alvast het wantrouwen uit de Participatiewet](#).

³⁷ Rijksoverheid, [Waar moet ik schuldhulpverlening aanvragen?](#) en NVVK, [Vroegsignalering](#).

³⁸ Wettenbank Overheid, [Wet gemeentelijke schuldhulpverlening](#).

sneller kunnen worden opgelost.³⁹ Een gemeente die zich afwachtend opstelt en inwoners met schulden enkel wijst op hun eigen verantwoordelijkheid, verergert de problemen.

Veel gemeenten werken al lange tijd met vroegsignalering. Met de wijziging van de Wgs in 2021 is vroegsignalering een wettelijke taak van gemeenten geworden. Waar de oude wet er vanuit ging dat inwoners zelf informatie moesten aanleveren en hulp bij de gemeente moesten vragen, hebben gemeenten met de gewijzigde wet de mogelijkheid om gegevens over betalingsachterstanden in een vroeg stadium uit te wisselen woningverhuurders, zorgverzekeraars, drinkwaterbedrijven en leveranciers van elektra, gas en warmte. Inwoners met betalingsachterstanden komen eerder in beeld en er wordt hulp geboden voordat inwoners zelf aan de bel trekken en de schulden al hoog zijn opgelopen. Inwoners die benaderd worden voor hulp, zijn niet verplicht om dit te accepteren.⁴⁰

De zes vroegsignalen

Er zijn zes vroegsignalen aangewezen die het college mag gebruiken om uit eigen beweging schuldhulpverlening aan te bieden:

1. Betalingsachterstand huur (zowel in de vrije- als sociale sector);
2. Betalingsachterstand drinkwater;
3. Betalingsachterstand zorgverzekering;
4. Betalingsachterstand elektra;
5. Betalingsachterstand gas;
6. Betalingsachterstand warmte.⁴¹

Er zijn geen termijnen aangewezen voor de vroegsignalen. Hoe oud of jong een betalingsachterstand moet zijn als deze wordt doorgegeven aan de gemeente, wordt in overleg met de schuldeisers bepaald. Wel moet de schuldeiser een aantal stappen gezet hebben voordat het vroegsignaal aan de gemeente doorgegeven kan worden. Zo moet er ten minste één schriftelijke betalingsherinnering verstuurd zijn. Ook moet er geprobeerd zijn persoonlijk contact te krijgen met de klant. Tot slot moet de schuldeiser de klant wijzen op de mogelijkheid tot gemeentelijke schuldhulpverlening en aanbieden de gegevens aan de gemeente door te geven. Leveren bovenstaande acties niets op, dan geeft de schuldeiser het vroegsignaal door aan de gemeente.⁴²

Als de gemeente het vroegsignaal ontvangt of als een inwoner zelf bij de gemeente om schuldhulp vraagt, moet de gemeente binnen vier weken de inwoner benaderd hebben en – als de inwoner de hulp accepteert – een gesprek gevoerd hebben. Is er sprake van een bedreigende situatie, dat wil zeggen gedwongen woningontuiming, beëindiging van de levering van gas, elektriciteit, stadsverwarming of water of de opzegging dan wel ontbinding van de zorgverzekering, dan moet een eerste gesprek met de inwoner binnen drie dagen plaatsvinden.⁴³

³⁹ Soms hebben gezinnen met schulden andere problemen naast de schulden, er is dan sprake van multiproblematiek. Een beproefde methode om gezinnen met meerdere problemen weer meer grip op hun leven te geven, is de Doorbraakmethode van het Instituut voor Publieke Waarden. Je leest er meer over op hun website: <https://www.doorbraakmethode.nl/>.

⁴⁰ Vereniging Nederlandse Gemeenten, [Wijziging Wet gemeentelijke schuldhulpverlening \(Wgs\)](#).

⁴¹ Rijksoverheid, [Memorie van toelichting wijziging Wgs](#).

⁴² Vereniging Nederlandse Gemeenten, [Q&A Wijziging Wet gemeentelijke schuldhulpverlening](#).

⁴³ NVVK, [Vroegsignalering](#) en Wettenbank Overheid,nl, [Wet gemeentelijke schuldhulpverlening](#) artikel 4.

Experimenteren met nieuwe vroegsignalen

Het is mogelijk dat er op den duur nieuwe vroegsignalen aangewezen worden, naast de zes die er nu zijn. Via een ministeriele regeling is het mogelijk om nieuwe signalen te bepalen voor een periode van vijf jaar, die dan door één of enkele gemeenten getest worden op het bereiken van inwoners met problematische schulden.

Op het moment loopt er een experiment met vroegsignalering van hypotheekachterstanden. Zes gemeenten hebben afspraken gemaakt met drie hypotheekverstrekkers om vroegsignalen te delen van inwoners die een betaalachterstand van twee maanden hebben. De eerste resultaten van het experiment zijn positief. Het lukt gemeenten doorgaans goed om de inwoners te bereiken en hulp te bieden. Het experiment startte op 1 januari 2022 en loopt nog door tot en met 2025.⁴⁴

Betalingsachterstanden van gemeentebelastingen vallen niet onder de aangewezen vroegsignalen en mogen daarom niet worden uitgewisseld in het kader van de Wgs. Wel kan de gemeentelijke afdeling belastingen intern doorverwijzen naar schuldhulpverlening, door de inwoner te wijzen op de hulp die de gemeente kan bieden en te zorgen dat de inwoner direct bij de juiste persoon of afdeling terecht komt voor hulp. Wellicht worden betalingsachterstanden van gemeentebelastingen op den duur wel een vroegsignaal. In tien gemeenten loopt nu een vierjarig experiment hiermee.⁴⁵

2.2 Schuldhulp

Als de gemeente een inwoner met schulden benadert (door vroegsignalering) of als een inwoner met schulden zich meldt bij de gemeente, onderzoekt de gemeente (of de maatschappelijk dienstverlener in opdracht van de gemeente) wat de beste optie is om van de schulden af te komen. Soms zijn de schulden niet zo hoog en is een inwoner al geholpen met het maken van een geldplan, hulp bij budgetbeheer of een budgetcoach.

Is er sprake van zogenaamde problematische schulden – dit zijn schulden die niet (langer) kunnen worden afbetaald⁴⁶ – dan zijn er twee opties: schuldbemiddeling en schuldsanering. Bij schuldbemiddeling wordt een betalingsregeling getroffen met de schuldeisers. Zij kunnen hiertoe niet verplicht worden, maar werken vrijwillig mee. Samen met de inwoner bekijkt de gemeente welk deel van het inkomen er maandelijks – na betaling van de vaste lasten en een bedrag voor boodschappen – overblijft om schulden af te lossen. Op basis van het bedrag dat de inwoners kan betalen, doet de gemeente een voorstel aan de schuldeisers. De gemeente lost dat deel dan in één keer af. Als er nog een restschuld is, wordt die kwijtgescholden. De inwoner heeft nu nog slechts één schuldeiser: de gemeente. De schuld aan de gemeente wordt in achttien maanden terugbetaald.⁴⁷ Schuldsanering en -bemiddeling via de gemeente wordt ook wel het minnelijk traject schuldhulpverlening (Msnp) genoemd.

Is een minnelijk traject via de gemeente geen optie, bijvoorbeeld omdat de schuldeisers niet aan een regeling mee willen werken, omdat een inwoner niks af kan lossen of omdat eerder gemaakte afspraken geschonden worden, dan kan bij de rechtbank een wettelijke schuldsaneringsregeling (Wsnp)

⁴⁴ NVVK, [Hulp blijkt welkom en bereikt nieuwe groepen. Experiment vroegsignalering hypotheekachterstanden presenteert eerste tussenrapportage.](#)

⁴⁵ VNG, [Start experiment gemeentebelastingen per 1 januari 2022.](#)

⁴⁶ Rijksoverheid, [Memorie van toelichting Wgs.](#)

⁴⁷ NVVK, [Schulden duurzaam oplossen](#) en Belastingdienst, [Hoe werkt minnelijke schuldsanering?](#)

aangevraagd worden. De gemeente kan helpen met de aanvraag. De rechtbank stelt een plan van aanpak op, het saneringsplan. Schuldeisers zijn verplicht om hieraan mee te werken. Schuldenaars in een Wsnp-traject krijgen een bewindvoerder die:

- Schuldeisers laat weten dat het Wsnp-traject is gestart;
- Een overzicht van de schulden opvraagt bij schuldeisers;
- Inkomsten controleert;
- Beslissingen neemt over spullen en geld van de schuldenaar;
- Berekent wat het vrij te laten bedrag is van de schuldenaar.⁴⁸

Kortom, de bewindvoerder regelt alle geldzaken, een schuldenaar zelf kan niets meer regelen of betalen. De looptijd van een Wsnp-traject is eveneens achttien maanden.⁴⁹

Eerder was de looptijd van een Wsnp- en Msnp-traject 36 maanden. Sinds 1 juli 2023 is de duur van gehalveerd naar achttien maanden. Doel van de inkorting van de trajecten is om inwoners sneller uit de problematische schulden te helpen en om de drempel voor aanvraag van schuldhulpverlening te verlagen.⁵⁰

BKR registratie bij problematische schulden

Bepaalde leningen en kredieten – zoals de hypotheek, een telefoonkrediet, kopen op afbetaling, zakelijk krediet of persoonlijke leningen – worden geregistreerd bij het Bureau Krediet Registratie (BKR).⁵¹ Als iemand een nieuwe lening of hypotheek aanvraagt, kan een kredietaanbieder de leningen die iemand heeft (gehad) en het betaalgedrag checken bij het Bureau Krediet Registratie (BKR) en aan de had daarvan beoordelen of een nieuwe lening al dan niet wordt verstrekt.

Als gevolg van de wijziging van de Wet gemeentelijke schuldhulpverlening (Wgs) zijn gemeenten vanaf 1 januari 2021 ook aangesloten bij het BKR. Inwoners die in een minnelijk schuldentraject zitten, krijgen een BKR-registratie die na afloop van het traject nog vijf jaar blijft staan. De bedoeling van de registratie is dat inwoners met problematische schulden niet nog verder in de schulden raken, bijvoorbeeld doordat ze opnieuw leningen aan willen gaan.

De BKR-registratie werkt vooral belemmerend en niet beschermend. Inwoners kunnen bijvoorbeeld geen huis huren, hypotheek afsluiten of een investering doen in hun bedrijf. Ondanks dat de schulden zijn afgelost, is er door de BKR-registratie allesbehalve sprake van een schone lei. Bovendien is de registratie onnodig: uit de Schulden Monitor 2021 blijkt dat het overgrote deel van de mensen (87%) die een schuldentraject hebben afgerond, structureel uit de betalingsproblemen blijft. Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Utrecht besloten daarom per 1 januari 2023 de BKR-registratie al na zes maanden te verwijderen.⁵² Meerdere gemeenten volgden het voorbeeld van de G4. Zutphen gaat nog

⁴⁸ Het Juridisch loket, [Hoe verloopt een Wsnp-traject](#). Het vrij te laten bedrag is het deel van het inkomen dat de schuldenaar elke maand mag houden om de vaste rekeningen en de boodschappen te betalen. Het inkomen dat buiten het vrij te laten bedrag valt, wordt gebruikt om de schulden af te lossen.

⁴⁹ Rijksoverheid, [Wettelijke schuldsanering \(Wsnp\)](#) en

⁵⁰ VNG, [Verkorting aflosperiode schuldregeling in Msnp naar 18 maanden](#).

⁵¹ Stichting BKR, <https://www.bkr.nl/>.

⁵² Brief G4, [Eerder verwijderen registraties minnelijke schuldregelingen](#) en Binnenlands Bestuur, [Einde aan lange BKR-registratie na schuldhulp](#).

een stap verder: zodra een inwoner het schuldhulptraject heeft doorlopen, wordt de BKR-registratie verwijderd.⁵³

Het BKR is overigens niet blij met gemeenten die de schuldregistratie verkorten en zou willen dat deze gemeente de verkorting heroverweegt.⁵⁴ Het bureau heeft de verwachting dat het verkorten van de registratie leidt tot meer problematische schulden.

Wil jij ervoor zorgen dat de BKR-registratie na afronding van een schuldentraject in jouw gemeente verkort wordt? Dan kan je aan de slag met voorbeeldmotie 3.

Uitvoeringsplan schuldhulpverlening

De gemeenteraad stelt een uitvoeringsplan schuldhulpverlening vast, dat richting geeft aan de integrale schuldhulpverlening en schuldenpreventie in de gemeente. Ten minste elke vier jaar wordt het plan opnieuw vastgesteld door de raad. Ook kan het tussentijds gewijzigd worden. In het plan wordt aangegeven:

- Welke resultaten de gemeente, in de periode waarvoor het plan geldt, wilt behalen;
- Welke maatregelen de gemeenteraad en het college nemen om de kwaliteit van de uitvoering van de integrale schuldhulpverlening te borgen;
- Hoe de samenwerking met schuldeisers, waaronder verhuurders, zorgverzekeraars en water- en energiebedrijven wordt vormgegeven;
- Binnen welke termijn een eerste gesprek met een inwoner gevoerd moet worden als er signalen ontvangen zijn van schuldeisers over betalingsachterstanden;
- Hoe schuldhulpverlening aan gezinnen met inwonende kinderen wordt vormgegeven.⁵⁵

Rust creëren door een pauzeknop bij schulden

Als een inwoner met schulden bij de gemeente aanklopt en een plan gaat maken om de schulden af te lossen, moet er de mogelijkheid zijn om de schuldeisers, deurwaarders en incassobureaus tijdelijk even op afstand te houden. De gemeente Amsterdam werkt daarom met een pauzeknop bij schulden, waarmee de schulden even bevroren worden en verergering van de problemen wordt voorkomen. Dit geeft inwoners rust en tijd om met de gemeente alle schulden op een rijtje te zetten en te zoeken naar een oplossing.⁵⁶ Ook Den Haag en Eindhoven kennen een schuldenpauze. In die gemeenten heet het de noodstop-procedure.

De NVVK en de gemeenten Amsterdam, Den Haag en Eindhoven pleiten ervoor dat de schuldpauszeknop landelijk wordt ingevoerd. Wanneer de landelijke pauzeknop er komt, is nog onduidelijk.⁵⁷ Daarom kan je er alvast lokaal mee aan de slag. Zo heeft [de PvdA Rotterdam](#) het college gevraagd een pauzeknop in te voeren.

⁵³ Binnenlands Bestuur, [Geen BKR-registratie meer na schuldhulp in Zutphen](#).

⁵⁴ Binnenlands Bestuur, [BKR: Schrappen schuldregistratie 'rücksichtsloos'](#).

⁵⁵ Overheid.nl, [Wet gemeentelijke schuldhulpverlening](#), artikel 2.

⁵⁶ Het Parool, [Gemeente voert pauzeknop in voor Amsterdammers met schulden](#).

⁵⁷ NVVK, [Schuldpauszek geeft tijd om oplossing voor schulden te zoeken](#), [De landelijke schuldpauszeknop – een update](#) en [Update landelijke pauzeknop](#).

Werk in uitvoering: basisdienstverlening voor schuldhulpverlening

Het aantal schuldregelingen nam de afgelopen jaren af, terwijl het aantal mensen met problematische schulden toenam. Verschillende rapporten, van onder meer de Commissie sociaal minimum en de Ombudsman, tonen aan dat de toegankelijkheid en beschikbaarheid van schuldhulpverlening beter moet. Het verschilt van gemeente tot gemeente hoe effectief ze zijn om inwoners met problematische schulden te bereiken en tot een schuldregeling te komen. De woonplaats van een inwoners is – net als bij de minimaregelingen – bepalend voor de hulp die iemand krijgt.⁵⁸

Demissionair minister Schouten wil de verschillen tussen gemeenten verkleinen en heeft [daarom een voorstel voor basisdienstverlening in financiële hulp gepresenteerd](#). De VNG, NVVK (branchevereniging voor schuldhulp en financiële dienstverlening), en Divosa (vereniging voor leidinggevendenden in het sociaal domein) werkten er aan mee. In het voorstel staat de minimale dienstverlening die elke gemeente zou moeten bieden. In samenwerking met VNG, NVVK en Divosa zet het ministerie van SZW in de loop van 2024 de elementen uit de basisdienstverlening om in concrete handvatten voor gemeenten. Vanaf 2024 krijgen gemeenten structureel € 40 miljoen erbij voor deze dienstverlening.

2.3 Informele schulden

Steeds meer Nederlanders hebben informele schulden blijkt uit een [recent verkennend onderzoek](#). Dit zijn schulden bij vrienden of familie. In 2022 leende zo'n 9% wel eens geld van familie of vrienden, terwijl dit in 2018 nog maar 6% was. Met name onder Nederlandse moslims is het een groeiend probleem, maar ook bij Nederlanders met een andere achtergrond komen informele schulden steeds meer voor: alleenstaande ouderen, alleenstaande moeders met jonge kinderen, vluchtelingen, stathouders, jongeren, mensen met psychische problemen, gezinnen met verslavingsproblemen en mensen met een bijstandsuitkering.⁵⁹

Informele schulden ontstaan volgens onderzoekers onder andere door de hoge drempels bij instanties, zoals de gemeentelijke schuldhulp. Ook wantrouwen richting de overheid weerhoudt mensen ervan om hulp te zoeken bij formele instanties. Daarnaast speelt de vanzelfsprekendheid van onderlinge solidariteit om een vriend of familielid in nood te helpen, in sommige gemeenschappen een rol.

Lenen van vrienden of familie kan grote gevolgen hebben voor de onderlinge relatie. Het kan zorgen voor spanningen, ruzie en intimidatie. Ook is er sprake van 'informele deurwaarders', die wekelijks voor de deur staan om het uitgeleende geld op te eisen.

Het is onduidelijk wat de aard en omvang van informele schulden is. Wat wel duidelijk is, is dat formele en informele schulden nauw met elkaar verbonden zijn. Vaak is er sprake van een vicieuze cirkel waarbij informele schulden formele schulden veroorzaken en in stand houden en vice versa. In schuldtrajecten wordt doorgaans alleen ingezet op formele schulden en is er geen aandacht voor de rol en impact die informele schulden kunnen hebben. Voor de aanpak van informele schulden deden de onderzoekers zeven aanbevelingen, gericht aan ministeries, gemeenten en hun stakeholders:

⁵⁸ NVVK, [Basisdienstverlening: deze financiële hulp moeten gemeenten minimaal bieden](#).

⁵⁹ Kennisplatform Inclusief Samenleven, [Informele schulden: een tweezijdige medaille](#) en NOS, [Lenen bij vrienden of familie: onderlinge solidariteit maar ook bron problemen](#).

1. Zet in op kennisvermeerdering, bewustwording en educatie voor inwoners én professionals, vrijwilligers en andere hulpverleners;
2. Maak informele schulden onderdeel van het thema bestaanszekerheid;
3. Maak ruimte voor een cultuursensitieve aanpak;
4. Verbeter de toegang tot formele (schuld)hulpinstanties;
5. Versterk de samenwerking tussen formele en informele (schuld)hulpinstanties;
6. Bied ondersteuning bij informele schulden;
7. Investeer in diepgaand kwantitatief en kwalitatief onderzoek naar informele schulden onder de brede bevolking.

2.4 Schuldenindustrie

Geld verdienen over de rug van mensen met schulden en betalingsproblemen. Dat doet de schuldenindustrie, door schulden door te verkopen, te verhandelen of verergeren. Organisaties zoals bewindvoerders, incassobureaus en deurwaarders lossen schuldendossiers willens en wetens niet op, puur voor het eigen financiële gewin.

De schuldenindustrie bestaat niet enkel uit malafide bewindvoerders en deurwaarders. De overheid maakt er ook deel van uit. Denk bijvoorbeeld aan de Belastingdienst of gemeenten die rentes en boetes opleggen als iemand een betalingsachterstand heeft. Een kleine schuld loopt dan al gauw op tot een niet te overzien bedrag.

Justitie doet eveneens een duit in het zakje. Het is niet ongewoon dat schuldeisers een rechtszaak aanspannen om schuldenaars tot betaling te dwingen. Vaak willen schuldenaars betalen, maar kunnen ze dit niet. De rechtszaak verergert de schuld vervolgens: stelt de rechter de schuldeiser in het gelijk, dan moet de schuldenaar niet alleen de schuld afbetalen die er al was, maar draait hij ook op voor het griffierecht: de eigen bijdrage aan gerechtskosten, die rechtstreeks aan het ministerie van Justitie en Veiligheid moet worden betaald.⁶⁰

Schuldenaars zijn de dupe van de schuldenindustrie en raken steeds dieper in de problemen. Ook gemeenten voelen de financiële gevolgen van de schuldenindustrie. Schuldenaars kunnen in de meeste gemeenten een beroep doen op de bijzondere bijstand om de kosten voor bewindvoering te betalen. Zo komt er gemeenschapsgeld terecht bij malafide bewindvoerders en zijn gemeenten een steeds groter deel van de bijzondere bijstand hieraan kwijt. Ook voor het griffierecht kan vaak een beroep gedaan worden op de bijzondere bijstand.

De schuldenindustrie aanpakken

Wat doe je als gemeente aan de schuldenindustrie? Allereerst is het belangrijk om naar de eigen rol als schuldeiser te kijken. In die rol stellen gemeenten zich vaak weinig coulant op, staan ze als schuldeiser voorop in de rij en zorgen ze door hoge rentes en boetes ervoor dat betalingsachterstanden oplopen tot serieuze schulden.⁶¹

Het is een politieke keuze om je als hardvochtige schuldeiser op te stellen of juist als sociale gemeente naast de inwoner te gaan staan. Dat het socialer kan, liet de gemeente Arnhem in 2019 als zien. [Op](#)

⁶⁰ Follow the Money, [De cash cow van Justitie: mensen met schulden](#).

⁶¹ VNG, [Wettelijke regeling voor de vergoeding van buitengerechtelijke incassokosten](#).

[initiatief van de raad](#) stopte de gemeente met het heffen van boetes op betalingsachterstanden, onder voorwaarde dat inwoners schuldhulpverlening accepteerden. Op die manier voorkomt de gemeente dat kleine betalingsachterstanden oplopen tot grote schulden en helpt ze inwoners in de schulden echt.

Daarnaast kan de gemeente regie nemen op bewindvoering, zoals het geval is in Groningen. De gemeente heeft bewindvoering in eigen beheer genomen via de Groningse Kredietbank (GKB) en voorkomt zo dat inwoners terecht komen bij malafide bewindvoerders die de schulden niet (snel genoeg) oplossen of verergeren. Bewindvoering voor inwoners met een laag inkomen is gratis als er gebruik gemaakt wordt van een bewindvoerder van de GKB. Gaat een inwoner naar een andere, niet gemeentelijke bewindvoerder, dan is vergoeding van de kosten niet mogelijk, ook niet via de bijzondere bijstand.⁶²

Een andere manier om meer grip te krijgen op bewindvoering, is door als gemeente een convenant te sluiten met bewindvoerders. Dit heeft de gemeente Nijmegen gedaan. In het convenant staan werkafspraken, opgesteld in overleg met twaalf bewindkantoren. De afspraken zijn er o.a. op gericht op schuldhulpaanvragen te versnellen en rust te creëren bij de inwoner.⁶³

Noodzakelijke oplossing

Dat gemeenten zich inspinnen om de schuldenindustrie te beteugelen, is prijzenswaardig. Tegelijkertijd zorgt het voor willekeur als niet elke gemeente zich ervoor inspant. Een echte oplossing voor de schuldenindustrie is een landelijk verbod op een verdienmodel op schulden, maar zo ver is het helaas nog niet.

3. Lokaal aan de slag

Gemeenten kunnen heel veel betekenen voor hun inwoners door een goed minimabeleid en een sociale insteek bij het oplossen van schulden. Tegelijkertijd is het een vorm van pleisters plakken. Zolang de landelijke politiek niet regelt dat het bestaansminimum voldoende is om van rond te kunnen komen, moeten gemeenten de gaten opvullen. En niet elke gemeente is daar even goed toe in staat. Bijvoorbeeld doordat de politiek er geen prioriteit aan geeft of doordat de gemeente er financieel slecht voor staat en simpelweg geen geld heeft voor ruimhartig minimabeleid.

Daardoor zijn er grote verschillen tussen gemeenten. Voor de bestaanszekerheid van inwoners maakt het nogal uit in welke gemeente ze wonen. In 2023 deed het CLB onderzoek naar de minimaregelingen in de gemeenten. Dat resulteerde in het onderzoek [Grote verschillen in minimaregelingen tussen gemeente niet uitlegbaar en al helemaal niet verdedigbaar](#). Van dit lijvige onderzoek maakten we ook een [samenvatting](#) waar je direct mee aan de slag kunt in jouw gemeente.

*Deze handreiking is geschreven door **Sofie Kuilman** en met input van **Geert Rijken, Ria de Vries, Michael Yap, Mark Lauriks** en **Jacqueline Kalk** tot stand gekomen. De eindredactie was in handen van **Jan Erik Keman** en **Evelyne Lammerding**. Een eerste versie van de handreiking verscheen in september 2020. Deze tweede bijgewerkte versie is van mei 2024.*

⁶² Gemeente Groningen, [Bewindvoering aanvragen](#), Lokaal Bestuur, artikel avn 3 juni 2018 [Schuldhulp die wel werkt](#) en Binnenlands Bestuur, [Groningen neemt beschermingsbewind in eigen handen](#).

⁶³ Divosa, [Nijmegen investeert in relatie met bewindvoerders: 'Meer grip op kosten én kwaliteit'](#).

Voorbeeldmotie 1

Motie verhogen vrijstelling giften bijstand naar €[bedrag]

De raad van de gemeente [naam] in vergadering bijeen op [datum],

Constaterende dat:

- De inflatie hoog is en het daarom duurder is om rond te komen;
- Gemeenten op grond van de Participatiewet beleidsvrijheid hebben bij het vrijlaten van giften aan bijstandsgerechtigden;

Overwegende dat:

- Een goedbedoelde gift niet meteen mag leiden tot stress of zorgen over mogelijke korting van de uitkering;
- Voor veel mensen deze giften als geroepen komen;
- Het toestaan van giften tot een bepaald bedrag tot een menselijkere bijstand lijdt;

Verzoekt het college om:

- De vrijstelling van giften voor mensen met een bijstandsuitkering uiterlijk per [datum] te verhogen naar €[bedrag];

En gaat over tot de orde van de dag.

Namens de fracties van [...]

Voorbeeldmotie 2

Motie verhogen normbedrag voor kwijtschelden gemeentelijke belastingen

De raad van de gemeente [naam] in vergadering bijeen op [datum],

Constaterende dat:

- De gemeenteraad de vermogensgrens voor het kwijtschelden van belastingen mag verhogen met €2.000;⁶⁴
- Verschillende experts, zoals het Nibud, aanraden om een spaarpotje als buffer te hebben voor onverwachtse kosten;⁶⁵
- De krappe vermogensgrens voor kwijtschelding van gemeentelijke belastingen het opbouwen van een spaarbuffer belemmert.

Overwegende dat:

- Het kwijtschelden van de gemeentelijke belastingen schulden kan voorkomen;
- De kosten om de problemen op te lossen hoger liggen dan de kosten van het kwijtschelden van belastingen.⁶⁶

Verzoekt het college om:

- De vermogensgrens voor kwijtschelding met €2.000 te verhogen.

En gaat over tot de orde van de dag.

Namens de fracties van [...]

⁶⁴ VNG, *Mogelijkheid ruimere vermogensnorm bij kwijtschelding*.

⁶⁵ Nibud, *Een financiële buffer*.

⁶⁶ NVVK, *Meetbare en merkbare waarde van financiële hulpverlening*.

Voorbeeldmotie 3

Motie na schulden een kortere BKR-registratie

De raad van de gemeente [naam] in vergadering bijeen op [datum],

Constaterende dat:

- Inwoners die een minnelijk schuldtraject hebben afgerond, nog vijf jaar geregistreerd blijven staan bij het Bureau Krediet Registratie (BKR);
- De BKR-registratie belemmeringen veroorzaakt bij bijvoorbeeld het huren of kopen van een huis of het investeren in een eigen onderneming.

Overwegende dat:

- De gemeente de bevoegdheid heeft om inwoners uit het BKR-register te verwijderen als de registratie niet meer proportioneel is en hen zo echt een schone lei kan geven.

Verzoekt het college om:

- De BKR-registratie van inwoners die een schuldtraject hebben afgerond [direct na afronding van het traject/x maanden/x jaar na afronding van het traject] te verwijderen.

En gaat over tot de orde van de dag.

Namens de fracties van [...]